

Streekplanopdracht West-Vlaanderen

Tijdens de Algemene Vergadering van de Westvlaamse Economische Raad, welke te Brugge op zaterdag 4 februari 1961 doorging, hield Ir. J.M.L. Demeyere een toelichting van de resultaten van de eerste werkfase van het streeksurvey West-Vlaanderen.

Ir. J. M. L. DEMEYERE

Hoofd Afdeling Ruimtelijke Ordening
W.E.S.

Vijfentwintig jaar geleden, begin 1936, enkele maanden nadat de toenmalige regering in de schoot van de Dienst voor Economisch Herstel een bijzonder commissariaat had opgericht om het economisch leven in het Borinagegewest te bevorderen, werd voor een belangrijk Westvlaams gewest, het zogenoemde grensarbeidersgebied (dat zich uitstrekt tussen de Noordzee en de grens tussen West-Vlaanderen en Henegouwen) een bijzonder commissariaat met dezelfde opdracht gesticht.

Het was een eerste proef van georganiseerde streekstudie met het oog op streekontwikkeling. Zij werd onderbroken door de tweede wereldoorlog.

Over de bereikte resultaten wens ik hier niet uit te weiden, tenzij om te herinneren aan de intercommunale voor stedenbouwkundige aanleg in 1938 gesticht door zes gemeenten in het Kortrijkse, na raadpleging en onder impuls van de toenmalige afdeling « Stedebouw » bij het Ministerie van Openbare Werken en Werkverschaffing.

Indien ik het aandurf herinneringen op te halen uit een niet zeer verwijderd verleden en, ten aanzien van de wereldoorlog 1939-1945 en wat er op volgde, een toch ver verleden, dan is het mij erom te doen te onderlijnen dat de noodzakelijkheid verder te zien dan de gemeentelijke grenzen, ver-

der te zien dan de gemeentewet het voorschrijft, waar het gaat om aanleg, om uitrusting ten behoeve van een gewestelijk ontwikkelingsproject, hier in deze provincie zeer realistisch en concreet werd aangevoeld en dat er middelen werden gezocht om te komen tot gemeentelijke toenadering, en dit niet alleen in het zuiden van de provincie maar ook in het noorden en langs de kust.

Het is mij gegund geweest veel verslagen te raadplegen waarin, door bevoegde ambtenaren, ontwerpen van grote werken in West-Vlaanderen, bij hun hiërarchische overheid werden geïntroduceerd. Ik citeer bijvoorbeeld het kanaal Schelde-Leie, de havenwerken te Zeebrugge. Telkens is er sprake van streekbelangen en van bevruchting van de economische belangen van een ganse streek.

Dezelfde aandacht voor gewestelijke ontwikkeling heb ik trouwens teruggevonden ter gelegenheid van de ontleding van de volumineuze ambtelijke korrespondentie van de heer Reynaert, Burgemeester te Kortrijk, tussen 1885 en 1917.

Zoëven heb ik onderlijnd hoe de oorlog 1940-1944 een einde stelt aan de intense werking voor economisch herstel in het grensarbeidersgebied.

Maar het reeds lang in wording zijnde wetsbesluit op de stedebouw, verschenen in december 1940, waarbij bijzondere plannen van aanleg en algemene plannen van aanleg worden voorgeschreven voor geteisterde gemeenten en voor gemeenten waar werken met hoge werkverschaffingswaarde moeten worden uitgevoerd, gaat niet onopgemerkt voorbij in een provincie die tien jaar besteedde om de wederopbouw van de uitgestrekte « verwoeste gewesten » in 1928 te voltooien, is niet onopgemerkt voorbij gegaan in de gemeenten waar de Leieslag heeft gewoed en in steden met gekoncentreerde teisteringen zoals Tielt en Oostende.

Onmiddellijk na de bevrijding, ten aanzien van de zware schade geleden eerst bij de Leieslag, daarna bij de strategische lucht-aanvallen in het Kortrijkse, werd op grond van de nieuwe besluitwet op de stedebouw (dec. 1946) eerst door 16 gemeenten, daarna door 19 gemeenten overgegaan tot het afsluiten met (een twintigste) de Stad Kortrijk van een konventie waaruit een intercommunale stedebouwkundige dienst is ontstaan.

Wel kon deze dienst bijzondere plannen van aanleg opstellen om de meest dringende lokale wederopbouw- of huisvestingsopgaven op te lossen; wanneer het echter ging om een **gemeentelijk algemeen aanlegplan**, was **eerst en vooral** een **gewestelijke** visie onontbeerlijk; er moest gegrepen worden naar het artikel in het wetsbesluit dat handelt over gemeenschappelijke algemene plannen van aanleg op te maken niet door, maar voor groepen van gemeenten waarvan het grondgebied door het uitvoeren van uitgebreide voorzieningen van openbaar en privaats nut, een geografisch vertrekpunt en een catalysator wordt in de economische ontwikkeling.

Het Hoofdbestuur van de Stedebouw bij het Ministerie van Openbare Werken en

**Streken, Steden
in Gemeenten
en Beweging**

Wederopbouw, reeds bij zijn ontstaan gewonnen voor breder ruimtelijk onderzoek, heeft, aan de hand van het voorgelegd bewijsmateriaal, het Koninklijk besluit van juni 1953 uitgelokt, waarbij een gemeenschappelijk algemeen aanlegplan bevolen wordt voor deze 20 gemeenten van het Kortrijkse waar, op een oppervlakte van 22.000 ha, een zesde van de Westvlaamse bevolking samengedrongen leeft en tal van vitale functies waarneemt waarvan enkele veel verder reiken dan het Kortrijkse, dan West-Vlaanderen en dan België.

In april 1954 werd het gemeenschappelijk algemeen aanlegplan voor het Kortrijkse gewest opgedragen aan de Stad Kortrijk die zich van deze opdracht heeft gekweten onder het motto: « **STREEKPLAN - WELVAARTSPLAN** ».

Einde november 1954 wordt door dhr. Gouverneur de Westvlaamse Economische Raad en zijn efficiënt Economisch Studie-bureau in het leven geroepen om benevens andere provinciale markante initiatieven ter bevordering van het economisch leven, het ontwikkelingswerk in handen te nemen, het te stimuleren en waar het past, coördinerend op te treden. Intussen heeft het U behaagd, Mijnheer de Minister, aan het begrip **STEDEBOUW** een veel diepere, een veel bredere betekenis te geven: nu gaat het om organisatie, om ordening van de ruimte, de onvervangbare ruimte, opdat ze

Woningbouw

(Foto L. van Paridon)

diene als volwaardig instrument van ontwikkeling en volkswelvaart in elk deel van het grondgebied volgens zijn eigen aard en volgens zijn eigen roeping.

In 1958, beveelt U een onderzoek naar de expansietendens in het Brugse en naar de grenzen van de ruimte waarin deze expansietendens invloed zal hebben.

In 1959 verschijnen een reeks wetten die de ontwikkeling moeten in de hand werken; bepaalde wetten zijn algemeen, andere zijn voorbehouden aan ontwikkelingsgebieden.

De wetgever duidt in West-Vlaanderen ontwikkelingsgebieden aan die zich uitstrekken van west naar oost, van noord naar zuid en ook in het zuid-westen, en ruim 25 t.h. der Westvlaamse bevolking bevatten.

In 1960, als uitvloeisel van het streekplan voor het Kortrijkse en bij toepassing van de ontwikkelingswetten, komt in het Kortrijkse de intercommunale vereniging « Leiedal » tot stand om de ontwikkelingsobjectieven in het streekplan beschreven uit te voeren, mits rekening te houden met de mobiliteit die het technisch gebeuren en het economisch leven in al zijn schakeringen beïnvloedt en gelukkig zeer zelden ontsnapt aan het dynamisme van de Westvlaamse bedrijfsleiders.

Ook in 1960 heeft het U behaagd, Mijnheer de Minister, en opnieuw in 1961, aan de studiegroep « ruimtelijke ordening van het Westvlaams Economisch Studiebureau » de opdracht toe te vertrouwen **al de Westvlaamse gewesten te betrekken in een uitgebreid onderzoek dat, rekening houdende met het reeds bereikte niveau van economisch leven en met de ontegensprekelijke huidige expansie, de verdere ontwikkeling moet bevorderen en namelijk de overheid moet voorlichten over de bestemming van de gronden en hun oordeelkundige aanwending bij het vervullen van bepaalde functies zonder dewelke de verdere ontwikkeling niet denkbaar is.**

Het menigvuldig en herhaald contact met de Westvlaamse grond en met de Westvlaamse mensen heeft de ploeg jongere en oudere vorsers, die met geestdrift uw opdracht hebben aanvaard, vervuld met een niet meer weg te nemen eerbied voor het pluralisme in de Westvlaamse problematiek, hetzij geofysisch hetzij menselijk. Pluralisme bijvoorbeeld ten aanzien van de betekenis van de ontwikkeling **voor de werklozen,**

voor de **werknemers** vrijkomende uit verouderde bedrijven, voor de **landbouwers en landbouwwerklieden** gekonfronteerd met nieuwe uitbatingsmethoden, ik citeer het éénmansbedrijf, met het verdwijnen jaarlijks van tientallen en tientallen ha die in het ontwikkelingsproces voor een andere bestemming aangewend worden, met de strijd tegen waterzieke gronden, met de ruilverkaveling, betekenis voor de **jongeren** die in groter aantal het lager en het middelbaar onderwijs verlaten, als gevolg van een hoger aantal geboorten opgetekend sinds 1946, betekenis voor de **grensarbeiders** bezorgd om hun inkomen en om de gevolgen van het te verwachten aanzwellen van het jaarlijks aantal jonge Franse werknemers in het kader van wat de Fransen met recht « une révolution démographique » hebben genoemd.

Wanneer men de verleende opdracht projekteert tegen de zoëven geschetste menselijke achtergrond, voelt men onmiddellijk aan dat het onderzoek moet gekenmerkt zijn door zijn dienstbaarheid aan en zijn onmiddellijke bruikbaarheid bij het veelzijdig ontwikkelingswerk.

Met dit doel voor ogen werden een reeks methoden uitgedacht om in het Westvlaams ruimtelijk landschap drie types van zones te verkennen en benaderend geografisch te begrenzen:

Ten eerste: zones waarin door concentratie en expansie van bevolking, door menigvuldigheid en diversiteit van bestaande en van in expansie zijnde functies, door aanwezige potentialiteit, agglomeratieve tendensen reeds te bespeuren of werkzaam zijn.

Het is klaar dat in dergelijke zones, ontwikkelingswerk en ruimtelijke ordening gekenmerkt zijn:

- door volume,
- door verscheidenheid,
- door urgentie,
- door financiële terugslag,
- door beroep op alwie kan en moet medewerken,
- door de ongekende vlucht die het coördinatiewerk moet nemen,
- door de interferenties met de intergeestelijke structuur, met het nationaal programma en door dit programma met internationale strevingen, in de eerste plaats de Euromarkt.

Ten tweede: Westvlaamse zones die scherp kontrasteren met de eerstgenoemde: niet alleen is de bevolkingsdensiteit er gewoon-

lijk laag, maar zij vermindert! Omdat de ruimte waar zich dit verschijnsel voordoet zo uitgestrekt is, ook omdat dit inkrimpingsverschijnsel reeds zo lang duurt (reeds vóór 1890 datum waarop ons onderzoek een aanvang neemt), omdat het een karakter van bestendigheid heeft aangenomen niet-tegenstaande de agrarische methoden zich hebben gewijzigd, niettegenstaande ook in deze gebieden de elektrische energie tot in de meest afgelegen hoeken is doorgedrongen en het wegennet is verbeterd en uitgebreid, niet het minst omdat in deze gebieden een zekere gemoedsbeklemming heerst leidende bij de ene tot een onmachtig fatalisme en bij andere tot een in vertwijfeling aangevangen uitwijking, om al deze redenen is het ontwikkelingswerk aldaar volledig verschillend van het ontwikkelingswerk in de zones van het eerste type: het menselijk aspekt is zo dringend en de verwachtingen zijn zo hoog gespannen dat het ons voorkomt dat we het recht hebben en de dwingende plicht ook aan dit ontwikkelingswerk de hoogste urgentie te verlenen.

Dit is dan de reden waarom we drie gebieden in het gewest Diksmuide hebben uitgekozen, tellende te samen 24 gemeenten, om in dankbare samenwerking met de gemeentebesturen de definitieve migratie over de jaren 1956-57-58-59 in alle facetten te bestuderen.

Voor elke gemeente en daarna voor elk gebied werden de migranten geteld en geklasseerd naar hun geslacht, hun leeftijd, hun burgerlijke stand, hun beroep, volgens zij individueel migreren of in gezinsverband, volgens hun herkomst bij de inwijkenden (hoe paradoxaal ook er is geen enkele gemeente zonder inwijking zelfs in gezinsverband), volgens hun bestemming bij de uitwijkenden.

We bidden U, Mijnheer de Minister, ontvangst te willen nemen van de 24 monografieën waarin zeer objectief de methodiek van het onderzoek en zijn uitslagen worden ontleed en openbaar gemaakt; we vragen daarenboven vergunning om in bevoegde middens, bij voorrang in de gemeentebesturen, deze monografieën te mogen verspreiden.

Door dit uitgebreid onderzoek dat op dit ogenblik gedubbeld wordt door een sociaal onderzoek, treedt een sociaal-ekonomisch verschijnsel op het voorplan dat aan de basis ligt van de hardnekkigheid waarmee we het bouwen van goedgekozen industriële steunpunten in of in de onmiddellijke na-

Distributie

(Foto L. van Paridon)

bijheid van deze zones concreet hebben voorgesteld.

Aan de hoge ambtenaren die U hebt willen afvaardigen naar de coördinatievergaderingen die in de jongste dagen zulke heerlijke vruchten hebben afgeworpen te Tielt, te Torhout, te Veurne en te Waardamme zeggen we uit ganser harte dank om hunne konstruktieve bijdrage tot dit ontwikkelingswerk.

Ten derde: Er is een derde type van West-vlaamse zones.

Inderdaad, het gebeurt dat tussen de zones van het eerste type en de zones van het type II geen ruimtelijke overgang te bespeuren valt. Wellicht zal het ontwikkelingswerk in de zones van het type II erin bestaan een werkelijke overgang te scheppen. In andere gewesten van West-Vlaanderen is er tussen de twee zones een overgangsruimte te bespeuren waarin het ekonomisch en het maatschappelijk leven aan oorzaken gehoorzamen waarvan de oorsprong, de intensiteit en de mobiliteit eveneens werden opgespoord.

Ook uit dit type werd een zone uitgekozen, namelijk het gebied Poperinge-Ieper, eveneens begrepen in een ontwikkelingsgebied, waarin door de studie van de inwendige definitieve migraties en van andere factoren, enerzijds de groeikracht van Ieper werd bewezen en anderzijds werd ontdekt wat er aan deze groeikracht moet toegevoegd wor-

den om het Ieperse volwaardig uit te bouwen als gewestelijke ontwikkelingspool én voor de gebieden ten noorden van Poperinge - Ieper én voor de gebieden tussen Poperinge - Ieper en de kransgemeenten rond de agglomeratie Roubaix-Tourcoing.

Wij verzoeken U, Mijnheer de Minister, een exemplaar te willen aanvaarden van de zes monografieën in verband met de definitieve migraties in Poperinge, Ieper en aanpalende gemeenten en verzoeken hier ook om vergunning ze te mogen verspreiden bij de gemeentebesturen en in de middens die zich inspannen om de ontwikkeling van ook dit probleemgewest in vaste banen te leiden.

* * *

Het is ons klaar geworden dat in de zones van het type I het geheel van krachtlijnen zó groot is en zó verscheiden en anderzijds zó mobiel dat men zonder overdrijven mag gewagen van krachtvelden in expansie.

Zonder twijfel zijt U bereid aan een ingenieur vergunning te geven dit beeld te gebruiken omdat het, zonder enig offer te brengen op het altaar van het sociaal of economisch determinisme, zó goed weergeeft de verscheidenheid, de ineenstrengeling, de mobiliteit, de geografische uitgestrektheid van de verschijnselen en functies die we hebben onderzocht om de zones benaderend te begrenzen (de meer preciese begrenzing overgelaten zijnde aan de tweede werkfase).

Bij de bepaling van de krachtlijnen hebben we heel zeker gedacht aan de huidige demografische structuur en aan haar ontstaan, maar **een lange ondervinding heeft ons geleerd** dat in een ontwikkelingsperiode tal van ruimtelijke verschijnselen veel, veel sneller stijgen dan de bevolkingsevolutie het laat vermoeden: dit is het geval voor de bezetting van de bodem voor allerhande functies (huisvesting, onderwijs, verpleging, industrie, ontspanning, eredienst, cultuur, verkeer en verkeersmiddelen) en omgekeerd voor de snelheid waarmede land- en tuinbouwareaal verdwijnt.

Voor elke functie worden twee groeicoëfficiënten opgezocht, een van kwantitatieve en een van kwalitatieve aard, deze laatste is afhankelijk van de ontwikkeling zelf. Voorbeelden daarvan vindt men reeds bij het oprichten van nieuwe woonwijken, ook bij het oprichten of uitbreiden van bedrijven in het Brugse, in Zwevegem, Deerlijk en Waregem. De jongste coördinatievergadering te

Waregem heeft het opnieuw bewezen.

Zo werden dan voor elke zone van het type I, niet alleen de huidige grenzen benaderend vastgelegd, maar ook de richting waarin deze grenzen zich verplaatsen, onder de druk zelf van de ontwikkeling (we denken hier aan Oostkamp en de inplanting van het Siemensbedrijf), maar ook de contactlijnen met zones van oudere types waar interferentie van krachtvelden een werkelijkheid wordt van uitzonderlijke betekenis voor de ontwikkeling van alle Westvlaamse gewesten.

Opnieuw is tot uiting gekomen het bestaan van één gewest begrensd ongeveer door de polygoon Waregem, Zwevegem, Lauwe, Roeselare, Waregem, waarvan de agglomeratie Kortrijk de inwendige harde kern is; zowel door haar dichtheid, als door haar functies, als door haar eigen dynamiek verschilt deze zone wezenlijk van de zone gevormd door de krans grensgemeenten rond de buiten de grens liggende functionele pool die de agglomeratie Rijsel is.

Hoe dicht ook bij elkaar gesitueerd, hoe tangentieel de krachtvelden ook zijn, toch is het ontwikkelingswerk in beide zones of langs beide zones totaal verschillend op te vatten.

Bij het ontwerpen van industrieterreinen in Heule, Kuurne, Moorseele, Gullegem, is meteen het bewijs geleverd dat de geografische afbakening van expansieve en agglomeratieve zones niet mag en ook niet kan betekenen dat wat erin wordt uitgewerkt ook niet verder reikt of reiken mag dan de afbakening zelf.

Tot eenzelfde besluit zijn we gekomen wanneer we de kuststreek of het Brugse beschouwen; de kuststrook waar de snelle technische evolutie in het zeetransport aan Zeebrugge, Oostende en ook aan Nieuwpoort een uitzonderlijke kans geven, het Brugse waarvan de industriële functie zo efficiënt geruggesteund wordt door drie decennia van kwantitatieve en kwalitatieve expansie van het technisch onderwijs in het noorden van de Provincie.

Ook voor het Brugse, op dit ogenblik de sterkste groeipool onder de Westvlaamse gewesten, werd het volume, de frekwentie en de richting der definitieve migratiestromen onderzocht: het beeld dat door het onderzoek geboden wordt, zal ook eerstdaags voor de overheidslichamen beschikbaar zijn.

Tussen de zuidelijke en de noordelijke ag-

glomeratie in wording, doet zich een, op ruimtelijk gebied, meer eigenaardig groei-proces voor : het gaat niet uit, uit één groter stedelijk centrum, maar tegelijkertijd en functioneel op zeer verscheidene wijze, uit verspreide centra zoals Torhout, Zedelgem, Lichtervelde waar enkele welbepaalde functies het sociaal-ekonomisch landschap bijna volledig domineren.

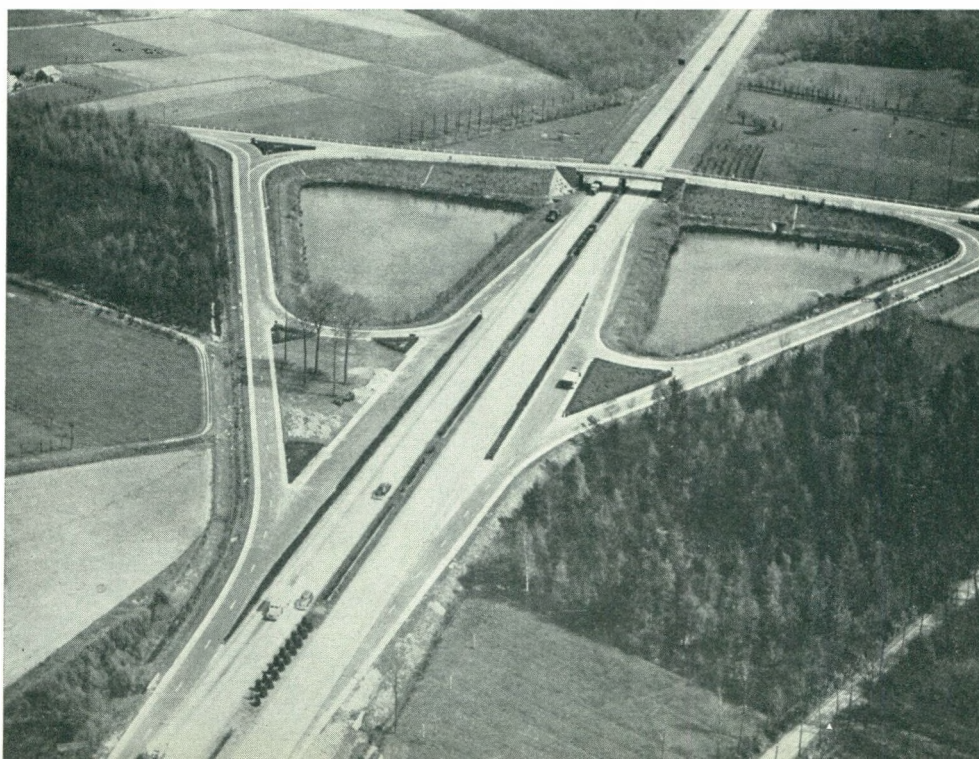
Het ontwikkelingswerk in de zo sterk van elkaar verschillend en zo sterk op elkaar aangewezen Westvlaamse gewesten heeft een bewogen geschiedenis : zeker gaat het in stijgende lijn, terwijl daarenboven, wij moeten het onderlijnen, de kwantitatieve en kwalitatieve behoeften, aan dewelke steeds opnieuw moet tegemoet gekomen worden om de algemene volkswelvaart hoger op te bouwen, zich uitbreiden.

Maar waar men ook komt : in volkshogeschoolkursussen, in studiedagen belegd voor landbouwers, voor de middenklasse, voor werknemers, voor grensarbeiders, voor kaderpersoneel, voor werkgevers, in seminaries ingericht door het produktiviteitscentrum, in verenigingen voor gezinsbelangen, bij handelaars of bij bedrijfsleiders, in coördinatievergaderingen met ambtenaars, in gemeenteraden en schepenkolleges, in de voorlichtingsvergaderingen ingericht door de Westvlaamse Ekonomische Raad, door het Westvlaams Ekonomisch Studiebureau, in besprekingen met investeerders uit eigen provincie, uit het binnenland, uit het buitenland, in de pers en in de publikaties, waar men ook komt, men wordt getroffen door een samenvloeiën van gedachten,

strekkingen, handelingen en verwezenlijkingen die getuigenis afleggen voor het aanwezig zijn van een wil tot ontwikkeling.

Een bewustwording is aan het groeien dat, hoe moeilijk het ook is, de ontwikkeling er komt door gemeenschappelijk inzicht in de aanwending van de grond, **bouwstof bij uitstek onder alle en vóór alle andere bouwstoffen**, door gecoördineerde studie, door geprogrammeerde uitvoering waarin de private sektor, de gemeenten en de ondergeschikte besturen afzonderlijk of in intercommunaal verband, de provincie, de parastatale inrichtingen, de ministeriële departementen en niet het minst het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw met al zijn geledingen een rechtstreekse of onrechtstreekse taak hebben te verrichten.

Mij blijft de taak over al deze te bedanken die op gemeentelijk, op administratief, of op technisch, op sociaal, op wetenschappelijk niveau, aan het onderzoek en aan het ontwikkelingswerk hun medewerking verlenen ; aan het ambtenaarskorps van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, in het bijzonder van de direktie van Stedebouw en Ruimtelijke Ordening hebben we buitengewoon veel te danken en dichter bij ons, aan de jongere medewerkers die onder de stuwkracht van dhr. Olivier Vanneste, direktie van het W.E.S., het hunne bijdragen om aan het researchwerk zijn volle waarde en zijn dienstbaarheid te waarborgen ten overstaan van de Westvlaamse gewesten die ze, zoals U allen hier aanwezig, bij elke ontmoeting meer liefhebben en beter willen dienen !

Verkeer

Technische School
(Foto L. van Paridon)

Het Westvlaams Economisch Studiebureau publiceerde zopas een belangrijk rapport van 120 blz. over de metaalnijverheid in West-Vlaanderen.

In een eerste deel worden de huidige toestand, de evolutie en de verwachtingen van de Westvlaamse metaalnijverheid ontleed. Een tweede gedeelte geeft een overzicht van de toestand inzake de opleiding in de afdelingen werktuigkunde, mechanica, metaalbewerking aan de technische en beroepsscholen van West-Vlaanderen. Ten einde het contact tussen technisch en beroepsonderwijs en industrie te bevorderen wordt een lijst gepubliceerd van ondernemingen welke zich bereid verklaarden fabrieksbezoeken toe te laten voor de leerlingen van de vakscholen uit eigen streek en

een lijst van de firma's die bereid zijn stagiaires uit het technisch onderwijs op te nemen. Ten behoeve van ondernemers en geïnteresseerden volgt een lijst van de inrichtingen voor beroeps- en technisch onderwijs « metaal » in West-Vlaanderen.

De metaalnijverheid vormt een zeer expansieve bedrijfstak in West-Vlaanderen en heeft in hoge mate de recente herleving van de Westvlaamse economie gedragen. Op deze bedrijfstak worden grote verwachtingen gebouwd voor het opslorpen van de aktuele arbeidsoverschotten.

In de jongste naoorlogse periode groeide de totale tewerkstelling in de metaalnijverheid in West-Vlaanderen van 12.762 personen op 30 juni 1947 tot 20.106 eenheden op 30 juni 1959. Het aandeel van West-